

БОГУН КАТЕРИНА ПАВЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач відділу комплектування і наукової обробки фондів документів
і обміну літературою наукової бібліотеки*

БІБЛІОТЕКА ЯК ДЖЕРЕЛО КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ УНІКАЛЬНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Національний університет «Одеська юридична академія» – один із провідних закладів вищої освіти Півдня України, який протягом багатьох років «забезпечує потреби суспільства та держави конкурентоздатними фахівцями, які ефективно взаємодіють у професіональному, корпоративному та суспільному середовищі, володіють соціальною мобільністю, громадською відповідальністю, патріотичними почуттями та лідерськими компетенціями і формують національну еліту [1]. Важливим структурним підрозділом Національний університет «Одеська юридична академія» (надалі – НУ «ОЮА»), який сприяє успішній реалізації його стратегічних цілей розвитку, є наукова бібліотека, багатогалузевий фонд якої нараховує близько 800 тис. примірників документів. Серед цих документів особливе місце посідають факсимільні видання (від лат. *fac simile* – роби подібне), що є «поліграфічними продуктами вторинного походження, у яких з максимальним ступенем подібності відтворено оригінали (рукописи або видання, малюнки, креслення, гравюри тощо) з дотриманням їх розмірів, фактури паперу, усіх особливостей оправи, палітурування, тексту та ілюстрацій, слідів побутовування документа [2].

Серед національних пам'яток, витоки яких лежать у глибині епох, особливе місце посідає рукописна книга. Кожен витвір рукопису є унікальним, має притаманне лише йому художнє обличчя. У межах міжнародного співробітництва за підтримки Українського культурного фонду започаткована програма «Повертаємо в Україну культурну спадщину», розроблена для забезпечення доступу до копій середньовічних рукописів, що знаходяться за межами України, науковців та всіх, хто цікавиться історією, культурою та мовою нашої держави. Цей проект вже кілька років поспіль реалізує видавництво «Горобець». Науковій бібліотеці НУ «ОЮА» були подаровані шість унікальних факсимільних видань, оскільки бібліотеки та музеї є тими соціальними інститутами, які функціонально найбільш націлені на «зберігання ключів від колективної пам'яті націй і народів» [3].

Реймське Євангеліє – найдревніша пам'ятка вітчизняної писемності XI–XII і XIV ст., є священною реліквією, пов'язаною з донькою великого київського князя Ярослава Володимировича (Мудрого) Анною Ярославною. Близько 1050 р. вона вийшла заміж за французького короля Генріха I. Вважається, що вона змогла принести кириличне Євангеліє на

свою нову батьківщину і склала на ньому королівську присягу. Пізніше ця традиція збереглася у Франції, тому коронаційне Реймське Євангеліє є цінною реліквією французького народу, нині його оригінал зберігається в муніципальній бібліотеці міста Реймс (Франція). Пам'ятки культурної спадщини, пов'язані з Анною Ярославною та членами її родини, що є матеріальним втіленням їх культурної та державної діяльності, є яскравими свідченням тисячолітньої спільності українсько-європейської історії та культури [4, с. 17].

Віденський Октоїх кінця XII – початку XIII ст., що нині зберігається в Австралійській національній бібліотеці, входить до числа найдавніших збережених творів галицько-волинської рукописної традиції княжих часів. Він є одним з найдавніших збережених універсальних збірників, що містить майже повний набір потрібних для богослужіння текстів (Шестоднів службовий з євангельськими та апостольськими читаннями для Октоїха, святкову Мінею та загальну Мінею пера Климентя Охридського, піснеспіви малих жанрів) [5, с. 6].

Холмське Євангеліє XIII ст., яке нині зберігається за межами України, повернуто до неї факсимільним виданням і входить до серії видань давньоруських пам'яток, що дає науковцям доступ до джерел слов'янської літератури. Рукопис тривалий час привертав увагу дослідників, у роботах яких досліджувалися його мовні особливості, декоративне оформлення, мініатюра, текстологія тощо. Холмське Євангеліє займає унікальне місце в культурній спадщині України, насамперед, як унікальна пам'ятка Холмського середовища княжої доби. Це рідкісне повторення одного з менш відомих шедеврів національної традиції – Холма за часів короля Данила Романовича (1201–1264), публікація якого має стати істотним кроком у поверненні з небуття цієї визначної сторінки національної історії [6, с. 23].

Луцький Псалтир, переписаний у 1384 р. священиком Іваном, у XX ст. опинився в бібліотеці Медичі Лауренціана у Флоренції та залишався практично невідомим у себе на батьківщині. Ця книга є дуже цікавим і значущим джерелом з палеографії, текстології, мовознавства, історії української мови. Факсимільне перевидання у 2013 р. цієї книги знаменує нове відкриття Луцького Псалтиря 1384 р., його «повернення на територію, де він був написаний більш, ніж шістсот років тому.

Однією рукописних пам'яток, передрук яких здійснено в межах програми «Повертаємо в Україну культурну спадщину», є Лавришівське Євангеліє XIV ст., яке зберігається в Національному музеї у Кракові (Польща). Українські та польські науковці, досліджуючи кодикологічні, палеографічні, текстологічні, художні та лінгвістичні особливості цього документу, встановили його зв'язок зі становленням православ'я та литовсько-руської писемності у Великому князівстві Литовському, яка розвивалася за галицько-волинською писемною традицією. Назва цієї релігійної пам'ятки обумовлена місцем її створення – у Лавришівському монастирі (Білорусь). Пам'ятка є цінним джерелом дослідження української мови [7, с. 12].

Із глибин духовної скарбниці до теперішнього часу дійшло Луцьке Євангеліє – одна з найдавніших східнослов'янських пам'яток християнської культури XIV ст., яку вважають предтечею таких релігійних книг, як Крехівський Апостол, Пересопницьке Євангеліє та Острозька Біблія, створених у друга половина XVI ст. Рукопис належить до пам'яток галицько-волинської книгописної школи. Він якнайкраще відображає графічні та мовні особливості школи [8, с. 10].

Таким чином, можна констатувати, що факсимільне перевидання унікальних рукописних книг та зберігання цих видань бібліотеками надає доступ широкому загалу читачів до рідкісних, унікальних східнослов'янських пам'яток християнської культури та історії української мови.

Список використаних джерел:

1. Стратегічний план розвитку Національного університету «Одеська юридична академія» на 2019–2026 роки : ухвалена Вченою Національного університету «Одеська юридична академія» 22.05.2019 протоколом № 8. URL: https://www.onua.edu.ua/downloads/ustanovchi-dokum/admin/strategichny_plan_rozvytku_19-26.pdf
2. Факсимільне видання. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/>
3. Дубровіна Л. А., Киридон А. М., Матяш І. Б. Інституції пам'яті: архіви, бібліотеки, музеї та культурно-історичні заповідники. *Енциклопедія історії України: Україна-Українці*. Кн. 2 / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ : Наук. думка, 2019. 842 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=2.23>
4. Реймське Євангеліє : [фотокоп. оригіналу] : у 2 т. / упоряд. В. Корнієнко ; Укр. культ. фонд. Київ : Горобець, 2019. Т. 2. 148 с.
5. Віденський Октоїх : Codex Vindobonensis Slavicus 37 : [фотокоп. оригіналу] / Укр. культ. фонду; Центр аналізу зображень і матеріалів у культ. спадщині в місті Відень ; Австрійська нац. б-ка. Київ : Горобець, 2019. 608 с.
6. Холмське Євангеліє XIII століття : [фотокоп. оригіналу]. Київ : Горобець, 2015 ; Луцьк : Вид. Волин. єпархією УПЦ. 384 с.
7. Лавришівське Євангеліє XIV століття : [фотокоп. оригіналу] / упоряд. В. Корнієнко ; Укр. культурний фонд ; Нац. музей в Кракові. Київ : Горобець, 2018. 468 с.
8. Луцьке Євангеліє XIV століття : [фотокоп. оригіналу]. Луцьк : Вид. Волин. єпархії, 2011. 526 с.

Ключові слова: комплектування бібліотечного фонду, формування фондів, рукописні книги, факсимільні видання, рідкісні видання, джерела історії.

Key words: acquisition of library collections, formation of funds, manuscripts, facsimile editions, rare editions, sources of history.